

Divjak Slobodan

Kultura smrti protiv kulture života

Na globalno-svetskom nivou širi se intelektualna klima radikalnog pesimizma u kojoj su na udaru temeljni principi i vrednosti na kojima počiva moderna civilizacija koja svoje istorijske korene ima u judeo-hrišćanstvu. Glavni izdanci ove klime su antinatalizam, transhumanizam i antihumanizam. Oni svoju glavnu inspiraciju nalaze u autorima koji su bili u središtu rasprava koje su se odvijale tokom dvadestih i tridesetih godina prošlog veka: Niče, Hajdeger, Špengler, Šopenhauer itd. Stoga su i njihove dijagnoze ovdašnje svetske duhovne situacije slične dijagnozama koje su dominirale tokom dvadestih i tridesetih 20. veka. Moderna civilizacija nalazi se, po ovim interpretacijama, opet u agoniji, ali ovoga puta neizlečivoj – tu civilizaciju je zahvatila “bolest na smrt”. Sve moderne vrednosti i principi – religiozni, etički i politički – izgubili su svoju validnost, te otuda alternativa mora biti radikalna. Naravno, radikalna alternativa može biti i svojevolumno prihvatanje apokalipse. Primera radi, jedan broj pristalica antinatalizma razvija koncepciju “kulture smrti”, pod uticajem ideja Šopenhauera i njegovog učenika Filipa Majnlendera da je nebivstvovanje bolje od bivstvovanja (prvi je govorio da ljudi ne bi postojali da je rađanje racionalni čin, pošto je patnja neizbežni deo svačijeg života; drugi je smatrao da bi bilo dobro za ljudski rod kada bi ljudska vrsta bila ugašena). Iz perspektive ovih ideja osporava se jedno od temeljnih načela judejsko-hrišćanske civilizacije i moderne filozofije – vrednost i svetost ljudskog života, utoliko što se staje na stanovište da ideja da je svaki ljudski život „nepovrediv i nezamenljiv“ pripada srednjem veku. Tako, recimo, antinatalista Piter Singer, poznat kao “profesor smrti”, ističe da je, pošto je vladala našim mislima i odlukama oko dve hiljade godina, zapadna etika, zasnovana na kulturi života, konačno propala, te on, umesto nje, nudi etiku kvaliteta života čiju realizaciju mogu obezbediti samo fizički i mentalno zdrave i jake osobe. Ova etika nije daleko od zahteva za pročišćavanjem ljudske rase, jer se zalaže za nasilnu sterilizaciju, eutanaziju i za razaranje “rasno nepoželjnih grupa”: hendikepiranih, stranih radnika i homoseksualaca.

Zajedničko svim pomenutim savremenim tendencijama jeste stanovište da je uverenje u autonomiju individualnog subjekta, njegove slobodne volje i svesti, puka iluzija. Jedan od savremenih pristalica ovih tendencija, Tomas Ligoti, veoma eksplicitno izražava ovu tezu: “Moj savršeni svet bio bi svet u kojem svako prolazi kroz iskustvo anuliranja vlastitoga Ja, svet u kojem bi svest o nama samima kao jedinstvenim individuima potpuno iščezla”. Ovaj stav je svakako samo variranje fukoovske teze o “smrti čoveka” i otuda i humanizma, što je očigledna aluzija na Ničevu tezu o “smrti Boga”; Fuko, koga inače svojataju mnogi postmodernisti, sam je osporio ovakvu klasifikaciju njegovog dela, istakavši da je njegovo mišljenje kritika modernosti zasnovane na Kantu.

Sa ovim antiindividualizmom ide i nemilosrdno razaranje filozofije kao takve (pošto se drži da je modernost nastala iz filozofije), razaranje koje je kako epistemološko tako i ontološko.

Svakako da su za ovu plimu radikalnog pesimizma, koji je u modernom veku uvek povezan sa radikalnim antizapadnjaštvom, saodgovorne današnje velike zapadne sile koje, upražnjavajući "varvarske slobode", slobode nesputane bilo kakvim formalno-pravnim i moralnim stegama, podrivaju same liberalne ideale i podstiču stvaranje antiliberalnih pokreta i raspoloženja. Ali, iluzija je misliti da je arogancija moći imanentna samim modernim principima i institucijama, jer ona je bila na delu i u premodernim vremenima, uvek kada je postojala neravnoteža moći na globalnom nivou. Stoga bi bilo katastrofalno, ako bismo stali na stanovište da (inače opravdana) kritika "razularene moći" implicira i odbacivanje liberalno-demokratskog institucionalnog okvira kao takvog. Jer dosadašnja istorija nedvosmisleno pokazuje da se, u borbi za radikalnu alternativu takvom okviru, oslobađaju destruktivne energije koje dovode do "većeg zla" od onog protiv kojeg su prvobitno ustale. Radikalni pesimizam može delovati veoma atraktivno dok se propoveda u uskim debatnim intelektualnim klubovima i na univerzitetskim katedrama, ali on, kada se prelije izvan njih, postaje vesnik razornih oluja koje, vođene čisto agresivnim nagonima, ostavljaju iza sebe duhovnu i materijalnu pustoš.